

Observaties van Zeearenden *Haliaeetus albicilla* in de Oostvaardersplassen in 2004

Martijn de Jonge

In oktober 2004 pleisterden er minstens vijf Zeearenden in de Oostvaardersplassen. Het ging om één adulte vogel, één vogel in zijn tweede kalenderjaar (geboren in 2003) en verschillende eerste-kalenderjaars exemplaren (geboren in 2004). De arenden toonden een grote belangstelling voor de hertenkadavers en zouden daar met behulp van een schuilhut mogelijk op korte afstand kunnen worden geobserveerd (en afgelezen, waarmee de herkomst duidelijk zou worden).

Op vrijdag 29 oktober werd een geschikte locatie in de Beemddlanden uitgezocht met vrij uitzicht en dekking van een oude wilg. Jan Griekspoor 'arresteerde' diezelfde middag twee spitsers die uit het gebied waren ontsnapt. Deze dieren werden maandag 1 november uitgelegd in het veld voor de tegelijkertijd geplaatste mobiele schuilhut. Deze bestond uit een vierkant houten bouwsel van 1.4 x 1.2 x 1.2 meter geplaatst op een oud aanhangwagentje; bovenin de toegangsklep bevond zich het kijk- en lensgat.

Motivatie

De Oostvaardersplassen worden elke winter bezocht door 1-5 Zeearenden waarvan de herkomst meestal onbekend is. In Europa zijn binnen het Internationale Kleurring-programma de afgelopen decennia meer dan 5000 Zeearenden geringd. Hierdoor is er een redelijke kans dat er geringde vogels in de Oostvaardersplassen opduiken. Gezien de sterke toename van de Zeearend in Europa is vestiging in Nederland niet uitgesloten. Daarom is het extra belangrijk te weten wat de herkomst is van pleisterende Zeearenden. Dit kunnen immers in de toekomst onze broedvogels worden.

Praktijk

3 november 2004: vanaf 7.00 uur in de hut, bewolkte lucht. Om 7.30 uur landt een juveniele Zeearend bij één van de twee herten en wordt spoedig vergezeld door een geringde tweede kalenderjaars en een adulte soortgenoot; de jonge vogel draagt een rode kleuring. De onvolwassen vogels eten korte tijd van het hert waarna om 8.00 uur een zeer dichte mist zich verspreid en het zicht belemmert. De arenden trekken zich terug in een paar hoge wilgen en verdwijnen iets later uit beeld. Tegen 11.00 uur wordt het zicht iets beter en komen c. 20 kraaien eten, vergezeld van 1 bonte kraai. Een vos loopt door het gebied te snuffelen maar eet niet van de kadavers. Gedurende de dag laten edelherten, heckrunderen, koniks, Buizerds en één Zeearend zich van korte afstand horen. Om 15.00 uur is het zicht zeer slecht en wordt gestopt met observeren.

De jonge arend bleek – op basis van de ringcode (rood S 572) – een wijfje te zijn dat als nestjong op 12 mei 2003 in Garbek, Sleswijk Holstein (Duitsland) is geringd.

De vogel werd op 31 oktober 2004 voor het laatst gezien op het eiland Funen in Denemarken, in gezelschap van een eveneens in Duitsland geringde soortgenoot. Door het grootteverschil kan ik makkelijk zien dat de ongeringde adulte vogel een man moet zijn. Hij is namelijk een stuk kleiner dan S 572, ook wel bekend als 'Anna'.

Adult mannetje (links) en juveniel vrouwtje Zeearend op kadaver van edelhart, Oostvaardersplassen, 3 november 2004 (Martijn de Jonge) *Adult male (left) and juvenile female White-tailed Eagle on Red Deer, Oostvaardersplassen, 3 November 2004.*

4 november 2004: de dag start grijs maar levert later een enkele opklaring op. Een groep van ongeveer 25 kraaien eet regelmatig van de twee kadavers, bijgestaan door een vos die uitgebreid trekt en scheurt. Om 11.30 uur belt Teun vanaf de westkant van het gebied, geen arenden daar. Rond 12.00 uur trekt er een 'stampede' van koniks in hoog tempo van west naar oost langs de hut die staat te trillen van het geweld. De vos trek zich weinig van de paarden aan en eet gewoon door, stukken luchtpijp brengt hij buiten beeld in veiligheid. Vanuit een kijkgat is te zien hoe op ongeveer 1 kilometer afstand westwaarts een juveniele Zeearend met half opengeslagen vleugels zit te zonnen op een wilgentak. Als Jan Griekspoor me om 16.00 uur komt halen zit de jonge arend op 100 meter afstand oostwaarts, een kwartier later verdwijnt zij boven 'Tussen de tochten' uit zicht.

6 en 7 november 2004: Vincent Wigbels neemt twee dagen plaats in de hut om z'n geluk te beproeven; er zijn inmiddels twee nieuwe hertenkadavers bijgekomen. De tafel lijkt redelijk gedekt voor de arenden maar alleen de eerste-kalenderjaars-arend

laat zich op 6 november in de vroege ochtend even zien. Hij eet van een vers hert en landt af en toe op de neergelegde zittakken. De rest van de tijd is een vos regelmatig te gast, bijgestaan door de vaste groep zwarte kraaien. Een Buizerd landt in de omgeving om zich in een plasje te baden, de kadavers interesseren hem niet.

20 november 2004: er is een nieuw hert uitgelegd op 15 meter afstand; deze boeit vooral de vaste vos. Het weer is door de noordwestelijke stroming zeer variabel: felle opklaringen worden door minstens zeven heftige hagelbuien afgewisseld. In de morgen is een groep van 50 kraaien ter plaatse, na twee uur blijven slechts enkele vogels over die vooral van de oudere karkassen eten. Door alle neerslag wordt het terrein erg nat en staat de hut met de wielen in het water. Aangezien er geen arenden komen, slepen we het hert 15 meter naar achteren. Hopelijk werkt de grotere afstand tot de hut positief op de vogels.

21 november 2004: na een nacht met lichte vorst breekt een prachtige rustige dag aan. Het lijkt ideaal weer voor arenden maar ze laten zich niet zien. Wel is de vos zeer actief, hij is nu elke angst kwijt. Het dier loopt zelfs over het hert heen, trekt delen eruit en passeert de hut gapend op enkele meters. Ook de kraaien komen regelmatig hun portie opeisen. Vooral als de vos een nieuw stuk heeft opengescheurd duiken de kraaien er massaal op. Soms zijn tien kraaien tegelijkertijd op het hertenkarkas aan het inhakken. Als we om 16.45 uur terugrijden zit er een juveniele Zeearend langs de Beheersweg ter hoogte van de Praambult. Van 6.45 tot 16.30 uur gezeten.

11, 12, 13 en 15 december 2004: in verband met de hoge waterstand is de hut 1.5 km in westelijke richting verplaatst naar een rand die beter bereikbaar is. De hut wordt gecamoufleerd onder een omgevallen wilg geplaatst. Aangezien de Zeearenden veel aan de westzijde rondhangen lijkt dit een gunstige plek, zeker nadat er een groot hert is uitgelegd. Het is deze vier dagen hoofdzakelijk vrij grauw weer veroorzaakt door een westelijk luchtstroming. Op 14 december ziet Hans Breeveld om 9.35 uur een Zeearend mijn kant op vliegen, de vogel blijft uit zicht. Op 15 december komt een arend rond 10.00 uur overvliegen die weinig interesse in het kadaver toont. Op deze dag komt om 12.00 uur de enige raaf langs die 'gokkend' hoog in een wilg blijft zitten.

Wat leverde het op

In totaal heb ik acht dagen gezeten met slechts één dag Zeearenden op bezoek. Gedurende de gehele periode en daarna tot zeker half februari 2005 zaten er 3-4 arenden in de Oostvaardersplassen (internetsites van DBA en Grauwe Gans, mededelingen van vogelaars en beheerders). Opmerkelijk is dat het trio van 3 november 2004 herhaaldelijk bij elkaar in het gebied gezien is. Op 21 oktober 2004 zijn er vijf vogels (1 adult, 1 tweede kalenderjaars en drie eerste kalenderjaars) tegelijkertijd waargenomen bij een dood hert aan het Jan van de Boschpad, een Nederlands record. Mogelijk weken enkele arenden later naar het Vossenmeer uit, waar vanaf november 2004 geregeld onvolwassen Zeearenden werden waargenomen.

Ge(kleur)ringde juveniele vrouw Zeearend (S572) in de Oostvaardersplassen, 3 november 2004 (Martijn de Jonge). *Colour-ringed juvenile female White-tailed Eagle (S 572) in the Oostvaardersplassen, 3 November 2004.*

Het aflezen van in de Oostvaardersplassen pleisterende Zeearenden bleek mogelijk vanuit schuilhutjes geplaatst bij hertenkadavers. Indien er meerdere arenden tegelijkertijd aan de grond aanwezig zijn, kan aan de hand van grootteverschillen het geslacht worden bepaald.

Veel tijd, goede apparatuur en een vers hert zijn een absolute noodzaak, aflezen is het best te combineren met foto- en videowerk. In oktober 2004 werden de vijf aanwezige Zeearenden in het gebied regelmatig op- en nabij hertenkadavers gesignaleerd. In de loop van november nam die belangstelling duidelijk af, mogelijk door de instroom van grote groepen eenden en ganzen. Bij invallende vorst met sneeuw zou de interesse in de kadavers weer kunnen toenemen, aangezien de watervogels zich dan naar de Zeeuws-Zuidhollandse Delta verplaatsen. Behalve Zeearenden lijken vooral vossen en kraaien te profiteren van de kadavers, foeragerende raven zijn een zeldzaamheid, evenals dito Buizerds.

Dit is in tegenstelling tot de herfst en winter op de Veluwezoom waar bij hertenkadavers vooral groepen onvolwassen raven dominant aanwezig zijn, regelmatig vergezeld door Buizerds. Predatie door vos en wild zwijn vindt daar alleen 's nachts plaats.

Dank

Het zeearendenwerk in de Oostvaardersplassen kon alleen worden uitgevoerd dankzij de intensieve samen- en medewerking van/met Hans Breeveld, Jan Griekspoor, Teun Koops en Leo Smits, ondersteund door Liesbeth Bronkhorst.

Juvenile Zeearend op hertenkadaver, omringd door andere liefhebbers, 3 november 2004, Oostvaardersplassen (Martijn de Jonge). *Juvenile White-tailed Eagle and Carrion Crows on deer carcass, 3 November 2004, Oostvaardersplassen.*

Summary

Jonge M. de 2005. Observations on White-tailed Eagles *Haliaeetus albicilla* wintering in the Oostvaardersplassen in 2004. De Takkeling 13: 107-111.

During eight days in winter 2004/05 observations of White-tailed Eagles were made in the Oostvaardersplassen (52°20'N, 5°20'E), using a hide situated near dead Red Deer *Cervus elaphus*. This nature reserve in Flevoland has been used as a wintering site by White-tailed Eagles for several decades already. On 21 October 2004, five eagles were recorded, i.e. an adult, a second calendar-year and three first calendar-years. Up to three eagles visited the carcasses simultaneously, enabling sexing (size comparison), ageing and reading the colour-ring of a second calendar-year female (red, S 572). The latter had been ringed as a chick on 12 May 2003 at Garbek in Schleswig-Holstein, northern Germany, and was – before showing up in the Oostvaardersplassen – last seen on Funen in Denmark on 31 October 2004. The adult eagle was a male, given its much smaller size compared with the colour-ringed female. Deer carcasses were frequently visited in October, but successively less so in the course of the winter when large numbers of ducks and geese arrived in the area, a major food source during mild winters. The carcasses were mostly used by Red Foxes *Vulpes vulpes* and Carrion Crows *Corvus corone*, the latter profiting from scraps and bits torn from the deer by foxes.

Adres: Simonshavenstraat 38, 1107 VB Amsterdam (mrjonge@xs4all.nl)